

**KAPITAYAN TRADHISI NDHUDHUK PADEMI ING DESA ANGGASWANGI KECAMATAN
SUKODONO KABUPATEN SIDOARJO
(TINTINGAN WUJUD, MAKNA, FUNGSI, LAN OWAH-OWAHAN)**

NORMA DWI OKTAVI

S-1 Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas Negeri Surabaya
nurmaoktavi@mhs.unesa.ac.id

Dra. Sri Sulistiani, M.Pd.

Dhosen Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas Negeri Surabaya
srisulistiani@unesa.ac.id

ABSTRAK

Kapitayan tradhisi ndhundhuk pademi (KTNP) sawijing tradisi Jawa kang ditindakake dening masyarakat desa Anggaswangi, nduweni ancas kangge menahi pakurmatan marang para leluhur kanthi cara turun-temurun. Tradhisi kasebut ditindakake amarga kanggo ngormati adat istiadat kang wis ana, cikal-bakal wiwit biyen kang diuri-uri para warga Desa Anggaswangi. Kuwi kabeh mertandake yen para warga Desa Anggaswangi nengenake bab kapitayan. Mula warga desa Anggaswangi ngedekake omah ora nindakake tradhisi kasebut, sakulawarga sing manggon ning omah kasebut bakal nemu bebaya.

Uderan panliten iki: (1) Kepriye mula bukane KTNP ing Desa Anggaswangi, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo, (2) Kepriye tata laku KTNP, (3) Apa ubarampe kang dibutuhake lan makna simbolik ubarampe KTNP, (4) Kepriye fungsi kang kinandhut sajrone KTNP (5) Kepriye owah-owahan sajrone KTNP. Tujuan panliten (1) Njlentrehake mula bukane KTNP, (2) Njlentrehake kepriye tata laku KTNP, (3) Njlentrehake ubarampe kangge KTNP lan makna simbolik ing ubarampe KTNP, (4) Njlentrehake kepriye fungsi kang kinandhut sajrone KTNP, lan (5) Njlentrehake kepriye owah-owahan kang kinandhut sajrone KTNP. Dene paedah panliten yaiku, nambah kawruh ngenani KTNP, menahi wawasan lan kawruh ngenani mula buka KTNP, tatalakuning KTNP, ubarampe KTNP lan makna sajroning ubarampe KTNP, pigunane KTNP sarta owah-owahan KTNP lan menahi paedah babagan makna lan fungsi KTNP.

Lelandhesan panliten nggunakake konsep folklore Danandjaja. Teori modhifikasi Bascom lan Dundes kanggo ngonceki babagan konsep fungsi. Kanggo ngandharake babagan makna nggunakake panemu Pierce. Konsep owah-owahan Koentjaraningrat kanggo ngonceki konsep owah-owahan. Ancangan panliten KTNP yaiku dheskriptif kualitatif. Sumber dhata panliten iki yaiku sumber dhata *primer* lan *sekunder*. Instrumen sajrone panliten yaiku panliti, lembar observasi, lan dhaptar pitakonan. Dene teknik ngumpulake dhata panliten yaiku observasi, wawancara, lan dhokumentasi. Analisis dhatane yaiku nggunakake *open coding*, *acial coding* lan selektip.

Asil panliten iki yaiku: (1) Tata laku KTNP kaperang ana 3 yaiku, tahap wiwitan, tahap inti lan tahap pungkasan. (2) Ubarampe ing KTNP kanggo ndhudhuk pondhasi yaiku: (a) sega tawa, (b) endhog pitik kampung, (c) sega golong (wujude bunder-bunder dikepele), (d) bubur utawa jenang (wernane abang lan putih lan baro-baro), (e) jenang sengkala, (f) jajanan pasar lan (g) cok bakal. (3) Piguna KTNP iku: 1) minangka sistem proyeksi, 2) minangka sarana pangesahan pranata lan lembaga kabudayan, 3) minangka sarana pendhidhikan, 4) sarana ngraketake paseduluran. (4) Owah-owahan KTNP yaiku: 1) tatalakune KTNP lan 2) Ubarampe KTNP. Unsur anyar kang mlebu ing KTNP.

Tembung kang wigati: kapitayan, tradhisi, ndhundhuk pademi, folklor.

I. PURWAKA

Bebrayan Jawa nduweni kabudayan adiluhung kang ngandhut kayata kawruh, kapercayan, moral seni ukum adat istiadat, norm-norma lan nilai-nilai kabudayan. Kabudayan minangka wujud kaca benggala kang ora bisa uwal saka panguripan saben dina lan didadekake pedhoman kanggo urip ing sakabehane bebrayan. Kabudayan yaiku asil budine manugsa kan rekadayane manungsa kang ngrembaka ing bebrayan Jawa, kahanaan kasebut ndadekake

saben-saben dhaerah nduweni kabudayan kang beda antarane dhaerah siji lan liyane. Masyarakat mligine masyarakat Jawa isih percaya kapitayan jawa awujud tradhisi, kapercayan utawa kapitayan kasebut menawa ora ditindakake bakal antuk bebaya. Mula saka kapitayan kuwi ndadekake masyarakat Jawa isih ngleluri kabudayan Jawa kang adiluhung.

Kabudayan yen diwawas saka basa Sansekerta ‘budhaya’ asale saka tembung ‘budhi’ tegese akal budi.

Babagan iki cundhuk lan mathuk karo panemune Koentjaraningrat, (1984:9) menawa 'kabudayan' kuwi bab kang nduweni sesambungan karo akal budi manungsa. Kabudayan bisa kacipta saka tatalaku ing masyarakat. Saben manungsa kang urip sajrone bebrayan kuwi ora uwal saka titikan, kaluwihan, makna, lan kaendahan kabudayan kang beda. Kabeh bebrayan nduweni panemu kang maneka warna. Cundhuk karo pamawase Koentjaraningrat (1984:25), yen masyarakat khusus bebrayan Jawa satemene wis ngerti yen kabudayan Jawa kuwi nduweni sipat *regional* saka Jawa Tengahan nganti Jawa Wetan. Ana patang subkabudayan kang merang sipat *regional*, yaiku 1) kabudayan Mataraman, 2) kabudayan Pesisiran, 3) kabudayan Brang Wetan, lan 4) kabudayan Banyumasan.

Kabudayan Mataram isih bisa kaperang dadi rong subkabudayan, yaiku Negarigung lan Mancanagari. Kabudayan Negarigung mapan lan urip ana ing sajrone kraton Ngayogyakarta lan Solo, uga dene kabudayan Mancanagari sumebar ing dhaerah Madiun, Kediri, Tulungagung, nganti Blitar. Papan sajabane tlatah nagari utawa Kraton kang kabudayane isih memper utawa padha karo kabudayan Negarigung. Kapindho, kabudayan pesisir-pesisir lor pulau Jawa wiwit saka Cirebon nganti Gresik sisih wetan. Dhaerah sajabane Mancaegari kayata Jombang, Sidoarjo, Malang, lan Surabaya. Utawa sawetane kali brantas kalebu kabudayan Brang Wetan lan kabudayan kang mapan ing sisih kulone punjering kabudayan kalebu kabudayan Banyumasan. Saka pirang-pirang karesidenan Banyumasan, beda adoh karo kang ana ing Negarigung wiwit saka logat, organisasi sosial, upacara-upacara kang diolah dening kridhaning panguripane manungsa Jawa, wujud kesenian, lan liya-liyane. Dideleng saka panggonane panliten babagan Kapitayan Tradhisi Ndhudhuk Pademi utawa bisa disingkat KTNP iki kagolong ing ragam kabudayan sajabane mancanagari utawa bisa diarani kabudayan Brang wetan, amarga panggonane mapan ing pinggire kutha Sidoarjo.

KTNP minangka kapitayan kang diwenehake saka para sesepuh kang wis tilar donya kang isih diugemi nganti saiki wis dadi perangan panguripane masyarakat. Kapitayan bisa isih ana wiwit anane informasi kang diwarisake leluhur menyang generasi sabanjure. Informasi kasebut bisa tulisan lan lesan. Mula, masyarakat kang diwarisi tradhisi lan kapitayan kudu bisa nglestarekake. Kaya kang bakal diteliti yaiku panliten babagan KTNP ing Desa Anggaswangi, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo. KTNP dipilih dadi bahan panliten amarga tradhisi iki nduweni babagan kang onjo sajrone panguripane masyarakat, yaiku: (1) ditindakake dening saben-saben pawongan sing arep mbangun omah, (2) mbangun omah kudu manut dina lan wektune saka

weton pawongan sing arep mbangun omah, (2) tata laku sajroning tradhisi kasebut nduweni cak-cakan sing beda ing dhaerah liya, (3) ngandhut makna kang wigati tumrap wong kang mbangun omah kasebut.

KTNP ing jaman saiki isih diugemi dening masyarakat, mligine masyarakat ing Desa Anggaswangi, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo kang isih percaya lan nindakake tradhisi ndhudhuk pademi. Upacara Ndhudhuk Pademi nduweni maksud lan tujuwan yaiku ndedonga marang Gusti supaya ora ana alangan nganti omah sing dibangun kasebut ngadeg uga kulawarga diparingi keslametaan nalika manggoni omah. Tradhisi iki gunane kanggo tolak balak, supaya diparingi keslametan lan nduweni keparepan supaya mbangun omah lancar lan ora ana alangan. Sadurunge nindakake tradhisi ndhudhuk pademi kudu nggolek dina kang pas miturut netone pawongan sing mbangun omah. Prosesi ndhudhuk pademi ditindakake dening pawongan sing mbangun omah kanthi cara ndhudhuk pondhasi ing nggon papat pojok-pojok. Saliyane kuwi, sawise didhudhuk ing njerone diwenehi takir plonthang sing isine endhog Jawa, kembang setaman (kanthil, mawar mlathi, lsp), jambe, suruh. Ubarampe kasebut nduweni tujuwan kanggo nggunjukake rasa syukure kulawarga kasebut utawa kasil kang wis digayuh nalik bisa ndhudhuk pademi nganti omah kasebut dadi lan bisa dipanggoni dening kulawarga kasebut. anane kabudayan iki kulawarga kasebut bisa menahi marang liyan. Andum rejeki marang tangga kiwa tengen.

KTNP isih ditindakake amarga dadi warisan para leluhur lan isih dilestarekake kanthi turun-temurun wiwit biyen nganti saiki. KTNP kasebut arupa ndhudhuk pondhasi kang ditindakake dening wong kang nduwe omah lan uga dislameti ing sisih pondhasi omah kasebut. Ubarampe kang kudu ana yaiku (1) sega golong (sega sing dikepeli bunder-bunder), (2) sega ruwah (cacah rong piring sega lan rong piring iwak pitik), (3) bubur abang, (4) bubur saka katul (bubur putih sing nduwure diwenehi bubur abang), (5) pala pndhem, (6) jajan pasar, (7) sandhingan (beras 3kg, klapa 2, gedhang setangkep, cengkeh, gendhang raja 2, cok bakal (bumbu jangkep), kembang, ndhog, gambir, mbako, suruh, kemiri wungkul, lan jambe). Tradhisi iki minangka wujud sokur marang Gusti Kang Maha Kuwasa lan ngormati marang Gusti Kang Maha Kuwasa amarga masyarakat percaya yen nindakake tradhisi iki bakal diwenehi kabagyan lan panguripan kapenak manggon ing papan panggonan kang dibangun.

Panliten ngenani tradhisi iki wis tau ana sing nlliti ananging nduweni pambada yaiku saka tatacara lan ubarampene. Saka pambada kasebut tradhisi iki narik kawigaten kanggo dianalisis luwih jero lan rinci. Panliten iki bakal munjer ing babagan wujud ,

makna, fungsi, lan owah-owahan sajrone ubarampe kasebut.

Adhedhasar andharan kasebut, panliti kepengin ngerteni KTNP luwih jero supaya bab-bab kang wigati ana ing sakiwa tengene masyarakat mligine Desa Anggaswangi orang ilang lan bisa dadi pasinoane anak putu ing tembe mburi. Saben budaya mesti ngalami owah salaras kemajuwon jaman saiki, sanajan ora kena anane pangaribawane budaya liya (Ihromi, (1984:32). Semono uga ing bebrayan. suwe-suwe bakal katindhik anane faktor ekonomi, faktor pendhidhikan, kapitayan lan pakaryan. Apa maneh ana budaya kang wis sumrambah luwih moncer. Kasunyatan kang kaya mangkono ora bisa diowahi maneh. Kaya ing jaman saiki akeh *instansi-instansi* utawa *perusahaan* kang adol omah-omah kang awujud perumahan. Bebrayan saiki luwih seneng tuku omah kang wis dadi tinimbang mbangun dhewe amarga luwih ringkes kanthi tuku omah dadi. Jalaran pamikiran kang kaya mangkono, mula tradhisi ritual lan anane ubarampe kang ngandhut makna lan fungsi awit silem ilang.

Masyarakat Desa Anggaswangi, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo isih percaya banget anane tradhisi-tradhisi Jawa. KTNP saben dhaerah durung mesthi ana lan saben dhaerah durung mesti nduweni kapitayan tradhisi kang kaya mangkono, amarga ing jaman saiki akeh bebrayan sing tuku omah dadi, alasane luwih praktis lan ora nggunakake ubarampe. KTNP iki uga nggunakake ubarampe-ubarampe kang nduweni makna tartamtu, donga tartamtu lan dina tartamtu kanggo nindakake ritual kasebut. Panliten ngenani KTNP sangertine panliti durung tau ana sing nлити, mula panliten iki nduweni irah-irahan “Kapitayan Tradhisi Ndhudhuk Pademi ing Desa Angggawangi, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo”. Panliten iki minangka panliten kabudayan, mligine katintingi kanthi nggunakake konsep folklor wujud, makna lan fungsi.

II. METODHE PANLITEN

Sajrone KTNP ing *Desa Anggaswangi Kecamatan Sukodono Kabupaten Sidoarjo* nggunakake anakan panliten dheskripif kanthi nggunakake *pendekatan kuantitatif*. Pendekatan kualitatif yaiku prosedhur utawa cara panliten kanggo ngasilake dhata dheskriptif, bisa arupa lesan utawa tulisan lan tumindak kang bisa dideleng dening pawongan kuwi dhewe (Furchan, 1992:21).

Kualitatif yaiku perangan sing unik lan organisasi ing urip sabendinane kanthi njlimet, dionceki kanthi cara ilmiah kang diandharake dening Hutomo (sajrone Sudikan, 2001:86-86), kayadene (a) sumber dhata sing asipat ilmiah, yaiku panliti mangerteni gejala-gejala *empiric utawa* (nyata) sajrone bebrayan ana ing sabendinane, (b) panliti iku minangka instrumen panliti sing wigati, yaiku panliti kudu bisa

nglumpukake dhata kang asipat nyata, (c) panliten kualitatif sipate dheskriptif tegese nyathet kanthi tliti lan njlimet sakabehe kahan kang wis kadadeyan kang dideleng, dirungokake, lan uga diwaca. Panliten kasebut bisa nggunakake wawanrembug utawa ora, cathetan ing sajrone lapangan, dhokumen resmi sing awujud foto, vidheo, rekaman suwara, lan liya-liyane, (d) panliti kudu bisa mahami lan uga mangerteni wujud-wujud tartamtu, (e) panliti nganalisis sing asipat *indhuktif*, (f) ana ing lapangan, tingkah panliti kudu padha karo apa sing ana ing lapangan kang lagi diteliti, (g) dhata kang diduweni panliti dudu saka informasi asale kang dimangerteni langsung, (h) dhata kang dijupuk dening panliti kudu dhata sing bebener kayata vidheo, foto, rekaman lan liya-liyane, (i) konsultasi marang kanca, (j) panliti nggatekake prakara kang wigati saka asile panlitene. Mula saka kuwi panliten iki ngupayakake mbabar sakabeh-kabehe prakara-prakara kang ana sesambungane karo KTNP ing Desa Anggaswangi Kecamatan Sukodono Kabupaten Sidoarjo.

III. ASIL LAN DHISKUSI PANLITEN

4.1 Etnografi Wilayah

Panliten kabudayan kanthi tintingan folklor ora bisa uwal saka andharan Etnografi. Babagan iki bisa dideleng saka pamawase Suparlan (1983:42), yaiku panliten Etnografi salah sawijining kagiyatan sistematik kanggo mangerteni tata cara uriping bebrayan, Ana telung aspek dhasar kanggo mangerteni tatacara panliten monografi, yaiku 1) apa kang ditindakake masyarakat sajrone bebrayan, 2) kawruh sajrone masyarakat kasebut, 3) piranti-piranti kang digunakake bebrayan.

4.1.1 Kahanan Alam Desa Anggaswangi

Desa Anggaswangi yaiku salawasijining papan panggonan utawa desa ing Kecamatan Sukodono kang nduweni kapitayan babagan ngedegkake omah. Kahanan Desa Anggaswangi isih bisa diarani asri amarga isih ana sawah-sawah kang ana ing sakiwa tengen omah pendhudhuk. Desa Anggaswangi ambane kurang luwih 192Ha, kang kaperang dadi rong Dhusun yaiku Dhusun Kweni lan Dhusun Anggaswangi.

Desa Anggaswangi mujudake salah sawjining desa kang wargane grapyak semanak marang wong liyan kaya pethikan saka wawancara ing ngisor iki:

“Warga kene biasane gelem tulung tinulung karo tangga Desa. Umpamane nalika ana salah sawijining tangga Desa sing lagi oleh musibah, warga Desa kene sambang lan ngertakake kepriye kadadeyane, uga saliyane kuwi warga Desa Anggaswangi melu bingung lan

nggolek-nggolek tamba.” (Surana, 20 Februari 2019)

Kahanan omah sing jejer uga adhep-adhepan ndadekake kahanane kaya warga siji lan sijine akur lan nduduhake paseduluran warga Desa Anggaswangi raket. Kang katitik saka warga Desa Anggaswangi kang gelem ngupakara lumakune adicara slametan. Kabeh warga padha sayuk-ssahiyeg saha saeka-praya tegese tansah gotong royong mangun bebarengan lumantar kagiyatan lan para warga tansah ngugemi mring adat istiadat kang wis rinantam ing paugeran Desa Anggaswangi. Gegambaran desa anggaswangi bisa dimangerteni saka tabel ngisor iki:

TABEL 4.1
Gegambaran Umum Desa Anggaswangi

No.	Katrangan	Jembar (ha) (m)
1.	Jembar Desa Anggaswangi	192 Hektar
2.	Jembar Lemah Kas Desa	16,134 Hektar
3.	Jembar Bengkok Pamong	-
4.	Jembar Komplek Balai Desa	787 Meter
5.	Jembar Lemah Kuburan	5.025 Meter
6.	Jembar Lemah Lapangan	8.873 Meter
7.	Jembar Sawah Masyarakat	75 Hektar
8.	Jembar Tegalan	-
9.	Jembar Pekarangan Pendhudhuk	38 Hektar
10.	Jembar Lemah Wakaf/ DLL	2.193 Meter
11.	Jembar Lemah Disbun/ profinsi	-

Adhedhasar tabel 4.1 bisa dideleng yen Desa Anggaswangi kalebu desa sing isih cukup jembar lemahe. Jembare lemah ing desa panggonan KTNP kalaksanan, ambane lemah (192ha).

4.1.2 Kahanan sajroning Bebrayan Desa Anggaswangi

Kahanan bebrayan sajroning Desa Anggaswangi digambarake kayata: (1) Pendhudhuk Desa Anggaswangi, (2) Pangupajiwa, (3) Pendhidhikan, lan (4) Agama kang dianut. Bisa diandharake ing ngisor iki:
1) Pendhudhuk Desa Anggaswangi

Desa Anggaswangi Kecamatan Sukodono Kabupaten Sidoarjo, cacache pendhudhuk ana 7.005, jumlah pawongan jenis kelamin lanang yaiku, 3.636 jiwa lan jumlah pawongan jenis kelamin wadon 3.369 jiwa, jumlah KK (*Kartu Keluarga*) ana 1.479 jiwa, pendhudhuk Desa Anggaswangi asli warga Negara Indonesia.

Desa Anggaswangi mujudake salah sawijining Desa kang lumayan amba. Jumlah warga Desa Anggaswangi yaiku 1.479 KK. Warga Desa Anggaswangi 7.005 jiwa masyarakate padha sengkut lan guyup. Ngenani tulung-tinulung warga masyarakat Desa Anggaswagi padha sengkut anggone mbiyantu tangga teparo nalika nduweni reribet mligine ndhudhuk pademi.

Desa Anggaswangi minangka desa kang amba tinimbang liyane. Cacache masyarakat sing manggon ing desa kasebut ana 7.005 jiwa. Masyarakat desa kasebut nduweni kelompok-kelompok kang nindakake adicara tartamtu kayata pengajian, arisan lan sapiturute. Tradhisi kasebut bisa mangaribawani guyub rukune masyarakat.

2) Pangupajiwa

Pangupajiwa masyarakat Desa Anggaswangi rata rata karyawan swasta. Desa Anggaswangi desa sing ora adoh saka pabrik-pabrik. Akeh-akehe warga desa Anggaswangi profesine yaiku karyawan swasta.

Desa Anggaswangi akeh sing dadi buruh swasta amarga disengkuyung dening faktor lingkungan dhaerah kasebut. Desa Anggaswangi minangka bageyan saka Kutha Sidoarjo diweruhi akeh pabrik kang madeg ing dhaerah kasebut. Mula kahanan kasebut dadi panyengkuyung pangupajiwane masyarakat Sidoarjo mligine masyarakat Desa Anggaswangi.

3) Pendhidhikan

Pendhidhikan yaiku sawijine kahanan kang bisa nemtokake pola pikir babagan kapitayan tradhisi sing diugemi lan dilestarekake dening sawijine masyarakat. Pendhidhikan sing tansaya dhuwur tingkat lulusane nduweni pangribawa kang uga dhuwur anggone nampa pangribawa saka njaba. Suwalike masyarakat kang kagolong cedhek tingkat lulusan pendhidhikane bakal susah nampa pangribawa saka njaba. Masyarakat desa Anggaswangi kang paling akeh lulusan saka tingkat SMA.

Adhedhasar amdharan kasebut Desa Anggaswangi kasebut bisa diarani masyarakat desa kasebut kalebu masyarakat kang wis sadhar ngenani wigatine babagan pendhidhikan tumrap panguripan ing alam donya. Pangaribawane pendhidhikan iki menahi faktor sing gedhe tumrap panguripane masyarakat, tuladha ing kasunyatan saben dina yen masyarakat nduweni pendhidhik kang dhuwur bakal dikormati karo masyarakat liyane. Ing jaman kang saya maju iki ndadekake masyarakat angel golek pakaryan. Adhedhasar

kasebut bisa mangaribawa masyarakat mepeng bangetanggone ningkatake sekolah utawa nduweni pendhidhikan kang dhuwur. Masyarakat Desa Anggaswangi saperangan wis ana kang nduweni pendhidhikan dhuwur yaiku D1, D3, S1 lan S2 cacahane ana 337 jiwa. Ing desa kasebut ana gedhung PAUD lan TK, SD lan SMP.

4) Agama

Agama minangka tatanan sajrone manungsa sing ana gegayutan karo iman utawa keyakinan manungsa ana ing alam donya. Agama uga bisa kagolong tatanan norma kang ana gegayutane uripe manungsa inga lam Donya marang Gusti Allah kang maha Kuwasa. Masyarakat ing desa Anggaswangi iki mayoritas utawa akeh-akehe ngrasuk agama Islam, ana uga warga kang ngrasuk agama non-Islam. Cacahane kira-kira mung 7% saka total cacahane warga ing Desa Anggaswangi. Kanggo nindakake ibadah, para warga ing Desa Anggaswangi nduweni masjid lan langgar. Ing saben desa mesthi nduweni langgar, malah ana kang nduweni luwih saka siji. Masyarakat desa Anggaswangi isih nduweni kapitayan anane kekuwatan ghaib. Amarga anane kapitayan kasebut masyarakat Desa Anggaswangi nganti saiki isih nindakake adat-istiadat tradhisi warisan leluhur kanthi turun-temurun. Agama lan kapitayan kuwi babagan kang beda ora bisa didadekake siji nanging bisa urip jejer inga lam Donya iki. Agama kuwi wis dadi kuwajibane manungsa kang manambah marang Gusti kang wis paring panguripan, nanging babagan kapitayan kuwi diugemi dening masyarakat minangka wujud rasa kurmat marang leluhur kang wus ndhisiki tilar donya jaman biyen, kaya bebaskan nguri-uri lemah kang wis diwarisake dening leluhur. Ing ngisor iki gegambarane papan panggonan ibadah sing digunakake dening Masyarakat Desa Anggaswangi.

Desa Anggaswangi ngrasuk agama Islam yaiku ana 5.980 jiwa. Masyarakat nindakake syariat Islam minangka pathokan urip saben dinane. Masyarakat nduweni kapitayan kang kuwat marang Gusti Kang Maha Asih. Masyarakat uga isih ngugemi adat-istiadat kang ditindakake dening para leluhur kayata slametan, tahlilan iki nduwe tujuan kanggo ngirim donga marang pawongan kang wis seda utawa tilar donya, sholat jamaah lan sapiturute. Senajan mayoritas masyarakat ngrasuk agama Islam, ananging masyarakat uga percaya ngenani anane para leluhur lan alam ghaib kang bisa diarani mistik. Kapitayan kasebut kang njalari masyarakat isih nindakake, njaga lan tansah nglestarekake KTNP nalika ngedegake omah. Masyarakat kang ngrasuk agama liyane kayata Kristen, Khatolik, lan Kongchu.

4.1.3 Kahanan Ekonomi Masyarakat Desa Anggaswangi lan Omah Pendhudhuk Desa Anggaswangi

Kahanan ekonomi ing masyarakat Desa Anggaswangi kalebu cukup, yen dideleng saka kahanan ekonomi lan lumantar omah pendhudhuk Desa Anggaswangi. Rata-rata omah pendhudhuk desa Anggaswangi wis akeh nganggo bangunan tembok, nanging uga ana warga Desa Anggaswangi kang omah isih nggunakake kayu utawa triplek. Omah pendhudhuk warga Desa Anggaswangi ana aneka warna wujud utawa nggunakake bahan kayata, 1) bahan tembok, 2) mester utawa keramik, lan 3) bahan gendheng. Andharan kang luwih cetha bisa dideleng ing tabel ngisor iki:

Desa Anggaswangi kang nyambut gawe cacahane ana 3.210 jiwa. Mayoritas masyarakat desa kasebut nduweni pakaryan minangka buruh tani lan buruh pabrik kanggo njangkepi kabutuhan urip saben dinane. Masyarakat nggantugake uripe karo alam lan faktor lingkungan kasebut. Rata-rata masyarakat anggane golek pakaryan nyelarasake karo kahanan faktor lingkungan kang ana ing desa kasebut lan pengalaman kang diajarake wong tuwane. Masyarakat kang nduweni pangupajiwa minangka tani nggambarake yen pamikiran masyarakat Desa Anggaswangi isih tradhisional. Pangupajiwa masyarakat iki uga nyengkuyung anane tradhisi kang isih diugemi nganti saiki.

4.1.4 Sesambungan KTNP lan Dhata Etnografi

Gegambarane Desa Anggaswangi nduweni pangaribawa sing gedhe tumrap kapitayan tradhisi masyarakat kang wis ana wiwit jaman biyen. Kapitayan kasebut ndadekake tuwuhe kawigaten masyarakat marang kahanan alam lan budaya saka para leluhur. Kahanan sing kaya mangkene ndadekake KTNP sing isih diugemi masyarakat desa Anggaswangi. Ana bab-bab kang ndadekake tradhisi kang isih lestari ing Desa Anggaswangi, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo. Bab-bab kasebut kayadene sing wis diandharake ing nduwur yaiku ana sesambungane karo leluhur.

Sesambungane KTNP karo kahanane masyarakat Desa Anggaswangi bisa dideleng saka sistem pangupajiwane masyarakat desa Anggaswangi, pendhidhikan kang ditindakake dening masyarakat desa Anggaswangi, lan agama kang isih diugemi ing Desa Anggaswangi. Warga Anggaswangi omah ora adoh karo kutha ananging isih ngugemi kapitayan kang gedhe marang kekuwatan kang ora bisa dimangerteni dening akal pikiran kayata anane lelembut kang nduweni daya bisa nulung lan uga gawe reribet marang manungsa. Kanthi anane kapitayan KTNP masyarakat Desa Anggaswangi ora sethithik nduweni kapitayan bakal antuk berkahing Gusti lan keslametan mligine sing nindakake tradhisi ndhudhuk pademi. Jalaran wis dadi kapitayan wiwit saka jaman biyen, mula KTNP iki tetep

diuri-uri supaya ora ndadekake pageblug utawa reribet marang masyarakat Desa Anggaswangi mligine sing duwe gawe utawa sing bakal ngedegake omah. Pageblug bisa arupa musibah utawa lelara suker sakit kang ditandhang dening warga masyarakat Anggaswangi mligine pawongan sing ngedegake omah.

Sajrone tingkat pendhidhikan bisa dideleng yen pola pikere masyarakat Desa Anggaswangi isih tradhisional. Ora kleru yen warisan leluhur isih diugemi lan diuri-uri nganti seprene ing desa iki. Senajan jaman wis owah lan tansaya maju kahanane nanging sajrone tradhisi mesthi nduweni pranatan. Pranatan iki tujuwane supaya kapitayan tradhisi kasebut tetep diugemi dening masyarakat panyengkuyunge. Salah sawijine tradhisi kang isih diugemi dening masyarakat Desa Anggaswangi yaiku bersih desa, maleman, ndhudhuk pademi lan liya-liyane kang nduweni tujuwan supaya tradhisi kasebut ora ditinggalke lan isih diuri-uri lan diugemin selawase.

Adat istiadat kang ditindakake dening saperangan masyarakat Desa Anggaswangi awujud KTNP diajab bisa nuwuhake berkah saka Gusti Kang Maha Kuwasa lan antuk pangayoman saka Dhanyang desa kasebut. Mula KTNP iki tansah ditindakake nganti saiki sanajan jaman wis ngrembaka. Akeh nom-noman kang isih ngugemi lan mirengake dhawuhe para sesepuh lan para winasis. Semana uga sing tuwa dhawuhe ya ora nganti dilirwakake. Tegese warga masyarakat desa Anggaswangi wiwit sing timur nganti para pinisepuh tansah nindakake kapitayan kang diugemi, lan kapitayan kasebut lumaku bareng satatraning garis-garisng kapitayan kang wus kinodrat.

4.2 Mula Bukane KTNP

Bebrayan Jawa negesi kapitayan minangka keyakinan marang roh leluhur. Dene miturut bebrayan Jawa tradhisi minangka kegiatan kang wis diwarisake kanthi cara turun-temurun lan nduweni tujuwan yaiku supaya budaya Jawa tetep diuri-uri. Tujuwane supaya silahturahmi kanggo ngraketake paseduluran sanak lan kadang uga tangga teparo tetep lumaku. Tradhisi kuwi lumrahe ngandhut pranatan-pranatan ing bebrayan, salah sawijine yaiku tradhisi ndhudhuk pademi kang ana gayutane karo rituwal sadurunge mbangun omah.

Ana sajrone panguripane manungsa ing sabendina, manungsa ngupaya supaya bisa njangkepi telung kabutuhan pokok yaiku sandhang pangan lan papan. Telung kabutuhan kasebut ora bisa dilirwakake, mula pawongan sing wis siyap anggone nata balewisma kudu bisa njangkepi kabutuhan pokok kasebut, salah sawijine yaiku tradhisi ndhudhuk pademi, sadurunge mbangun omah kanggo kulawargane.

Nalika arep nggawe omah ana tradhisi kang kudu dilakoni sajrone urip bebrayan mligine ing bebrayan

Jawa. Salah sawijine yaiku tradhisi kang ditindakake dening para warga Desa Anggaswangi yaiku tradhisi ndhudhuk pademi. Masyarakat warga Desa Anggaswangi ora weruh wiwit kapan KTNP dipitayani lan diuri-uri ananging tradhisi kuwi nganti saiki isih diugemi. Kaya andharan wawancara ing ngisor iki:

- (1) “Desa Anggaswangi menika mbak, wiwit rumiyin sampun nindakaken tradhisi menika mbak, ning sanjange bapak kula taksih wonten rumiyin nika mbak, masyarakat desa ngriki mboten wonten ingkang wani mbangkang utawi melanggar adhat-istiadhat ingkang sampun kalampahan menika mbak, dados masyarakat Anggaswangi ngantos sakniki taksih ndherek kapercayan rumiyin menika. Menawi wonten ingkang mbangkang adhat menika nggih mbak, kadhang-kadhang tiyang kasebut tiyang sing nggawe omah kuwi sakit, napa kenging musibah ing keluwarganipun. Kadadosan kadhos mekaten sampun kathah, ananging samenika Alhamdulillah sampun tresna kaliyan adhatipun.” (Surana, 20 Februari 2019)

Andharan ing ndhuwur bisa dibuktekake yen warga masyarakat Desa Anggaswangi isih nguri-nguri uga kabeh wargane padha sengkut anggone nindakake tradhisi kang wis turun-temurun. Tradhisi kasebut ditindakake amarga kanggo ngurmati adat istiadat kang wis ana, cikal-bakal wiwit biyen kang diuri-uri para warga Desa Anggaswangi. Kuwi kabeh mertandake yen para warga Desa Anggaswangi nengenake bab kapitayan. Mula warga desa Anggaswangi ngedekake omah ora nindakake tradhisi kasebut, sakulawarga sing manggon ning omah kasebut bakal nemu bebaya. Dadi wis pancen tugas para kawula muda lan sakabehe warga masyarakat kudu bisa ngugemi lan nglestarekake KTNP kaya ing pethikan ing ngisor iki:

- (2) “Intine nduwe masalah kang kaya mangkono mbak. Dadi pagebluk lan lelara kuwi maksute ora mung musibah utawa lelara sing ketok lan gampang dinalar, wis akeh mbak conto kedadeyan sing aneh, kayata anake eroh-eroh setres utawa gendheng. Saliyne kuwi ana sing eroh-eroh omahe kenek angina putting beliung sing ngakibatke omahe genthenge entek resik,

barang-barange ke angkat kabeh, padahal omahe tanggane sing ana ing kiwa tengene sehat wal'afiat ora ana sing ketot angina. Kan kadadeyan sing kaya mangkono ora kenek dinalar ta mbak. Umpama ora padaha percaya karo adhate Desa Anggaswangi iki mbak, ya anane wonge nganti lakone kaya ngunu kuwi merga nek ora diugemi kapercayan, kaya-kaya kapercayan sing di anut wong Anggaswangi kene iki mbak, umpama wis dikandhani trus diturut apa sing dadi kandhanane sesepuh kene, mesthi ora bakal nemoni kadadeyan sing ora dipengene." (Surana 50 taun, 20 Februari 2019)

Adhedhasar pethilan wawancara kasebut bisa dimangerteni yen warga desa Anggaswangi ora nglirwakake apa kang dadi kapitayane desa kasebut. Wiwit pawongan kang arep bangun omah kudu nindakake kapitayan tradhisi ndhudhuk pademi sing nduweni tatalaku kang wing munjer wiwit jama biyen. Saengga KTNP bisa tansah ngrembaka masiya jaman wis owah tansaya maju iki. Kudu ngormati lan nglestarekake budaya lan tradhisi sing wis ditinggalake dening para leluhur biyen.

4.3 Tata Cara Lakuning KTNP

Saben tradhisi mesthi wae nduweni cak-cakan utawa tahap kang nyengkuyung lumakune tradhisi kasebut. Padha karo KTNP ing desa Anggaswangi iki ana telung tahapan tata cara lakuning yaiku 1) tahap wiwitan, 2) tahap inti lan 3) tahap pungkasan kaya kang bakal diandharake:

4.3.1 Tahap Wiwitan

Tahap wiwitan ing tahap iki pawongan kang nduwe tujuwan kanggo ngedegake omah kudu nyeluk tukang utawa wong kang winasis babagan mbangun omah kanggo ngukur sepira butuhe kang bakal dibangun. Ngukur omah kuwi kanggo nemtokake ruwangan-ruwangan, gedhe cilike ruwangan sajeronne omah, kayadene teras, ruwang tamu, pawonan, kamar paturon. Tatalakune ngukur lemah diwiwiti saka menahi tetenger amba ciyute ukuran omah kang di pengini. Ngukur bisa nganggo meteran banjur diwenehi tandha nganggo bolah benang utawa tali. Tali utawa bolah benang kanggo ngerteni lurus orane pondhasi omah kang bakal dibangun. Sawise ukur-ukur rampung banjur golek dina kang apik kanggo ndhudhuk pondhasi yen ora bisa dhewe anggone ngetung dina kang apik, awit saka winates

kaweruh ngenani petungan Jawa, mula umume kang nduwe gawe/hajat banjur maringake tanggal Jawa iki marang kang luwih ngerti, kaya dene wong kang dianggep sepuh ing desa utawa wong kang biyasa dijaluki tulung golek dina. Ing ngisor iki gegambaran tahap wiwitan nalika ndhudhuk pademi lan menahi tetenger arupa tali, bisa dideleng ing gambar iki:

- (3) "Pancen tenan mbak wong kene ki ora kenek ngapusi bab kapitayan luwih luwih bab dina kui barang ya mempengaruhi dedalane wong sing nduwe gawe kuwi mau, biasane nek didane ngawur adate sing mergawe utawa nukangi kui mesthi krasa abot ya iya akeh sengkala ya iya. Mula sak bubare ngukuri denah omah terus gambare dadi la kuwi mbak, lagi sing nduwe gawe kuwi mau dang gage nyeluk wong pinter utawa wong sing di anggep tuwa sing ngerti bab dina ngunu iku mbak." (Surana 50 taun, 20 Februari 2019)

Dina kang dipilih yaiku dina kang becik, kang trep mungguhe wong Jawa, pemilihan dina mau nduweni maksud tertamtu kang gegayutan marang kelanggengan panguripan kang bakal manggoni omah, kayadene bisa nambahi rejeki, gampangake anggone usaha utawa anggone makarya, uga ngakehake kasenengane sajrone urip bebrayan. Andhedhasar kuwi mau wong Jawa ngugemi anane penanggalan Jawa kang ancasa kanggo luwih nyawijikake karo alam/siti.

Andharan kuwi salaras karo andharane Koentjaraningrat (1992:197) kang ngandharake yen pitungan kuwi sawijining tumindak kang wigati sajrone njupuk putusan utama ing panguripan, kaya dene kaputusan mbangun omah, nganakake hajatan lan liya-liyane. Kaya kang wus diandharake ing dhuwur kanggo nemtokake wayah nindakake KTNP ana petungane wiwit saka wulan nganti dina kabeh mau nganggo petungan, lan petungan kuwi nduweni teges tartamtu.

4.3.2 Tahap Inti

Sawise nemtokake dina kang apik banjur mlebu ing tahap inti yaiku ndhudhuk pademi. Tatacarane ndhudhuk yaiku ndhudhuk lemah ing saben-saben pojokan omah, dibacutake ngedhuk lemah ing saben pambageyan ruwangan manut karo ukuran kang diwenehi tenger karo tali utawa bolah. Nalika ndhudhuk pondhasi ubarampene kang kudu dicepakake kayata 1) sega tawa,

2) endhog pitik kampung, 3) sega golong, 4) bubur utawa jenang (wujude abang, putih), 5) jenang sengkala, 6) jajanan pasar lan 7) cok bakal. Ubarampe ana sing katut dipendhem yaiku cok bakal kudu melu dipendhem ing njero lemah dipendhem ing tengah-tengahing omah sakdurunge dibacutake menahi lemah lan bata.

Sawise pondhasi lan tembok rampung ing tahap sabanjure yaiku ngunggahake kuda-kuda. Kuda-kuda mujudake bageyan kang paling dhuwur saka omah, saengga wong Jawa nganggep kuda-kuda iku kaya lumrahe sirahe manungsa. Nalika ngunggahake kuda-kuda ana slametan kang ditindakake sadurunge para warga miwiti ngunggahake kuda-kuda.

Ubarampe kanggo slametan yaiku jenang sengkala, sega golong (sega dikepeli bunder), ingkung pitik, ketan tawa lan endhog pitik, tumpeng, kulupan, buceng kuwat, lan sega mule. Dene ubarampe diselehake ing panggon tartamtu (ing kuda-kuda) kayata pari saunting, tebu salonjor, kain putih, dom emas sajodho (sapasang 1 lan 2), kupat lepet, gendera, sewek (saliyane parang rusak), gedhang raja lan kembang kenanga. Biasane pawongan sing ngunggahake kudha-kudha yaiku wong lanang sing wis omah-omah (nduwe bojo). Salaras karo andharane wawancara ing ngisor iki:

- (4) “Umbarampene ya ana sega tawar, kanggo sedekah lan njaluk ketentremen lan kslametan. Sega tawar wernane putih lambing kesucian mbak, ati sing suci tur resiko ngono. Ana maneh endhog pitik lan ketan tawa mbak, ketan tawa nduweni teges kanggo bapa kadang ibu kawah, kanggo ngaturi tiyang sepuh. Endhog pitik cacah 9 (sanga) kanggo meruhi wali Allah. Sega golong yaiku sega sing dikepel bunder-bunder cacah ganjil kayata 5 (lima), 7 (pitu), Isp. Paling apik cacah 9. Tegese sega golong iki kanggo nyenyuwun marang gusti Allah mbak, kanggo ngelingi leluhur kawitan Nabi Adam lan ibu Hawa, kanggo meruhi cikal bakal desa, kanggo ngaturi para ulama sing nyebarna Islam, nanging umume wong-wong warga desa ngene iki ngertine ya kanggo supaya rejekine padha gumolong teka.ana maneh bubur jenang kuwi ana telu mbak, jenang abang, jenang putih lan jenang barro-baro kanggo ngelingi asal-usule manungsa. Jenang sengkala, isih akeh maneh mbak mengko sampeyan takon

karo Pak Winardi mbak merga sing luwih paham lan ngerti babagan ubarampe mbangun tradhisi ndhudhuk pademi iki”. (Surana 50 taun, 20 Februari 2019)

Ubarampe sing wis tumata kanggo slametan mau banjur didongani karo wong sing tukang ngujubake utawa modin. Sawise didongani berkate mau banjur diandum, genduren umume dilakoni priya dewasa, sawise andum berkat ing takir banjur dibagi-bagekake marang wong kang teka ing genduren. Sawise kuwi banjur ngunggahake kuda-kuda lan masang ubarampe sajen ing kuda-kuda, ing kana tangga teparo padha guyub rukun mbiyantu ngedegake omah. Sabanjure masang reng kanggo nyelehake gendheng, umume kang dienggo reng asale saka kayu nanging yen ora kuwat nganggo kayu amarga regane larang, bisa nganggo pring. Yen milih pring kang arep digawe kudu sing apik supaya ora dipangan nonol utawa rayab.

Petungane yaiku dina Kemis Pahing, Jemuah Pon, lan Sabtu Wage. Ing dina-dina kang temu telulas dipitayani yen rayab-rayab padha ora doyan, dianggep dina kang paling apik, kaya dene nalika ndhudhuk pondhasi lan ngunggahake kuda-kuda, temu telulas dipilih kang paling apik. Kabeh kuwi wis dadi kapitayan ing desa Anggaswangi kang wus ditindakake turun temurun.

4.3.3 Tahap Pungkasan

Warga Desa Anggaswangi wis ngliwati saperangan rantaman wujud tatalaku ngedegake griya tumekan ing tahap pungkasan. Tahap pungkasan KTNP yaiku masang gendheng, sawise gendheng dipasang utawa wong ngarani wis brukut, yen ana udan ora kudanan, nalika panas ora kepanasan lan omah wis siap dipanggoni. Biyasane sawise omah wis madeg sing nduwe omah ngaturake rasa matur nuwune amarga wis diwangi.

4.4 Wujud Ubarampe KTNP lan Makna Ubarampe KTNP

Wujud Ubarampe KTNP lan Makna Ubarampe KTNP sajrone kapitayan tradhisi kang kalampahan mujudake perkara kang wigati. Ubarampe dadi perangan kang nesti ana ing saben-saben nindakake tradhisi yen ora ana ubarampe dirasa kurang jangkep nalika tradhisi kasebut diwiwiti. Amarga lumantar ubarampe mau kang nduwe hajat bisa ngandharake pepinginane lan diajab bisa menahi berkah. Saben tatalaku ing KTNP nggunakake ubarampe kang beda, nanging uga ana sing pada. Kaya kang bakal diandharake ngenani babagan ubarampe lan makna simbolik kang kinandhut sajrone ubarampe KTNP.

4.3.1 Ubarampe Nalika Ndhudhuk Pondhasi

Asil panliten kang wis ditindakake meruhi ubarampe kang dibutuhake nalika ndhudhuk pondhasi tumrap masyarakat Jawa desa Anggaswangi yaiku (1) sega tawar, (2) endhog pitik, (3) sega golong, (4) bubur utawa jenang (wujude abang lan putih), (5) jenang sengkala, (6) jajanan pasar, (7) cok bakal. Ubarampe-ubarampe kasebut nduweni makna simbolik miturut kapitayane bebrayan Jawa mligine warga desa Anggaswangi kaandharake ing ngisor iki:

1. Sega Tawa

Sawijining sega asale saka beras kang dimasak utawa diadang. Sega tawa umume dilawuhi karo godhongan (kulupan/urapan) lan endhog pitik kampung. Sega tawa iki nduweni teges kanggo sedhekah lan sarana ketentreman lan kslametan. Sega tawar kang wernane putih nglambangake kesucian resik anggone mbangun omah. Sega tawar iki sajroning KTNP nduweni makna kanggo sarana sedhekahan lumantar dhaharane wong-wong kang padha mbiyantu ndhudhuk pondhasi lan kanggo ngucapake rasa matur nuwun amarga wis diwangi. Bakune sega tawar nduweni karep kang werdine kanggo tolak-balak daya kekuatan lan liya-liyane. Sega wis diarani tawar ateges bisa tawar marang sakehing lelara muga-muga tansah manggih rahayu. Nadyan mung awujud sega lumrah ananging wis mengku werdi kang dhuwur. Sega rupane putih mertandhakake watak kasucen tansah dinggoni uga ora ngilangi dhawuhe kang wis ana ing babagan ulah ubarampen kang dibutuhake. Ora sadhengah manungsa, papan panggonan, lan kapitayan sing nuhoni pranatan kaya mangkene iki, kejaba kang mapan ning desa Anggaswangi.

2. Endhog pitik

Endhog kang cacahé sanga nduweni teges kanggo ngaweruhi para Wali Sanga kang nyebarake Islam. Wali uga kalebu jajaraning kapitayan, luwih-luwih desa Anggaswangi. Kususe ing desa Anggaswangi kene kang tansah di uri-uri apa kang dadi tilarane para leluhur.

3. Sega Golong (Sega kang dibunder bunder)

Sega golong yaiku sega sing dibentuk bunder-bunder kaya bal, cacahé kudu ganjil yaiku, bisa lima, pitu utawa kang luwih apik cacahé sanga. Sega golong iki biasane dicampur karo srongeng (klapa parut sing diwenahi bumbu banjur digangsa nganti wernane coklat), sambel goreng isine kentang lan tahu, lan mie goreng. Sega golong sing cacahé lima iku yen manut petungan jawa nduweni teges minangka pralambang kanggo ngormati keblat papat lima pancere. Tegese manungsa kuwi aja sok lali marang keblat, kang bisa sinembah ya mung siji yaiku Gusti Allah menyang ngendi wae papan panggone. Sega golong sing cacahé pitu uga nduweni teges saka tembung pitu, kang mengku karep pitulungan, yen diandharake yaiku muga tansah pikantuk karaharjan

uga pitulungan kang linambar. Dene sega golong sing cacahé sanga mengku werdi kayata Wali Allah utawa wali sanga sing cacahé ana sanga pawongan, tegese muga muga omah kang lagi dibangun kasebut bisa tansah tinenggan dening wali Allah supaya nuwuhake kabecikan kaya kang ditindakake dening wali sanga yaiku nyebarake Agama Islam. Sega golong iki nduweni teges warna-werna salah sijine kareben tansah gumolong rejekine, lan gumolong sedyane. Sega golong iki ngandhut teges kang warna-werna, salah sawijine yaiku gumolong kang tegese rejekine supaya linuwih lan bisa menahi berkah tumrap calon kang manggon omah. Saka anane rejeki kang linuwih diajab supaya bisa nyukupi sekabehe kebutuhan sing bakal ngenggoni omah. Babagan petungan cacah sega golong uga nduweni sikep kang beda gumantung kapitayan lan kabutuhane. Dene cacahé sanga kuwi kanggo ngelingé marang para wali Allah sing cacahé ana sanga.

4. Bubur utawa Jenang (warna abang lan putih)

Bubur utawa jenang iku panganan nggawene saka glepung beras kang diwenahi santen lan gula abang. Bubur utawa jenang ana telung jinis yaiku bubur warna abang, bubur warna putih lan bubur baro-baro. Bubur putih digawe saka glepung beras putih sing ora diwenahi campuran sumbu utawa warna kanggo panganan. Bubur putih minangka pralambang babad manungsa saka bapak. Bubur utawa jenang abang dimasak saka glepung beras banjur dicampuri gula abang. Bubur abang nduweni pralambang yaiku babad manungsa kang saka ibu. Bubur utawa jenang baro-baro yaiku bubur abang lan putih disajekake bebarengan, manggone bubur abang luwih dhisik banjur ndhuwure diwenahi bubur putih satlemik utawa sethithik.

Bubur baro-baro mujudake pralampita wong lanang dadi tetumpangane urip bebrayane wong wadon, tegese wong lanang luwih jembar langkahe tinimbang wong wadon. Sanajan mung kaya mangkana wewujudane, trima tinumpangake bebasan mung saktlemik, ananing nduweni teges kanggo ngelingi sedulur kawitan, kakang kawah adhi ari-ari. Tegese jenang mau, jenang abang nglambangake ibu, jenangutuh nglambangakeh bapak lan jenang baro-baro nglambangake sedulur tuwa sing ora krumatan kakang kawah adhi ari-ari telung jinis bubur mau kanggo pangeling-eling asal-usule manungsa sing saka campurane antarane darah abang minangka saka ibu, lan darah putih minangka saka bapak yen dadi siji nyampur bakal ngasilake keturunan anyar.

5. Jenang sengkala

Jenang sengkala iki wujude bubur putih sing diwenahi bubur abang satlemik ing dhuwure nduweni teges uga warna-werna yaiku supaya ilang sengkalané kari warase, Jenang sengkala sajrone KTNP nduweni teges

utawa minangka pralambang kanggo nolak sekabehing bebaya saka alam lan bangsa lelembut kang bisa kedadeyan marang sing KTNP, mligine sapa wae pawongane kang nedheng ngadegake omah. Supaya adicara bisa lumaku kanthi lancar lan ora ana rubeda lan sengkalan kang mbilahi tumrap manungsane kang ngenggoni papan kang diadegi omah, mula diwenehi sarat sarana jenang sengkala. Jenang sengkala tansah migunani banget mungguhing pawongan kang lagi adeg bale pomahan minangka uluk salam marang kang wus ngenggoni papan kono mau kang diadegi omah. Sengkala yaiku mengku werdi nasib kang ala muga-muga saka anane jenang sengkala iki diajab ndadekake nasib apik lan diwenehi seger kewarasan, nganti turun-temurun bisa tumangkar sakanak putune ing mbesuke uga tansah manggih katentreman lan bisa nemu kabegjan selawase anggane omah-omah ing papan kono mligine ing desa Anggaswangi, rejekine lancar, lan ora akeh pacoban. Sajrone urip tansah jinangkung marang panguwasaning Gusti uga tinebihna saking sukerta, lelara sakit lan godha cilaka.

6. Jajanan Pasar

Jajanan pasar yaiku jajan utawa pangan kang di adol ing pasar-pasar, jajanan pasar iku uga nujudake jajanan nalika jaman biyen. Amarga bisa digawe nggunakake bahan kang gampang ditemoni kayata tela, klapa, tepung lan gula. Jinise jajanan pasar maneka warna kayata gethuk, gatot, cenil, lopes, apem, puthu ayu, cucur, lan liya-liyane. Saka sekabehe jajan pasar kuwi mau nduweni teges yen nalika mbangun omah saka bahan lan piranti kang warna-werna.

Jajan pasar iki simbol saka bahan kang digawe mbangun omah ora mung sawerna nanging akeh wernane, kayata: watu, bata, semen, gamping, lan liya-liyane. Anane omah bisa dadi lan anggone bisa nggawe omah kuwi mbutuhake pangorbanan kang gedhe. Wis bedane jaman kang gumanti karo saiki wis akeh banget bedane wewangunan, ananing kabeh warga Anggaswani mligine ora ngilangi pakulinan sarta kapitayan kang rumasuk wiwit saka sesaji nganti tumekaning adeg omah, amarga ing jaman saiki apa-apa sarwa larang, mula mbutuhake pangorbanan kang rada abot uga ora enteng, kang tundhane bisa mikolehake kaya utawa asil kang lumayan kareben bisa di klumpukake kanggo sarana nggone nglumpukake ubarampe kanggo adeg omah, dadi ora saben pawongan bisa mbangun omah.

7. Cok bakal

Cok bakal yaiku sawijining ubarampe utawa bisa disebut sajen ing KTNP. Wujud cok bakal iki yaiku diwadhahi takir (wadhah kang digawe saka godhong gedhang) isen-isenane cok bakal iki yaiku endhog lan bumbu empon empon pawon kaya kluwek lan biyasane ana kembangan kaya mawar lan kenanga. Cok bakal

ditujokake kanggo wujud pasugatan kang baku kanggo nyugata lan meruhi Mbah Dhanyang kang mbaureksa Anggaswangi. Wadhah takir minangka takerane manungsa, nganti tekan sepira olehi ngormati para leluhur kang wis nyuwargi. Dadi cok bakal kasebut mengku pralambang yaiku sapa wonge nggoni papan kasebut, mbesuke mugya tansah manggih ayem tentrem lan supaya kang ngenggoni omah bisa padhang uripe, mulyaa, akeh reejekine, kecuukupan sandhang pangane manut karo takerane dhewe-dhewe kang wis diwenehake dening Gusti kang Maha Asih. Nalika upacara wis diwiwiti cok bakal diselehake ing saben pojokan omah lan tengah omah, banjur dipendhem. Sekabehe cok bakal iki kudu dipendhem ing njero omah iku kabeh nduweni karep bakale wong ngaurip aja sok nglali keblat, ora aneh yen saben ana pawongan adeg omah kudu masangi salah sawijining cok bakal minangka kanggo ngormati kaki Dhanyang nini Dhanyang, perlune kanggo ngawruhi leluhur kang wis sumare ing biyen-biyene. Banjur cok bakal sing di pendhem ana satengahing omah mau minangka ganep keblat, wong jawa aja sok lali keblat, mula ora aneh yen warga Anggaswangi isih kandel kapitayane ngenani babagan iki kabeh. Cok bakal iki nduweni maksud saliyan kanggo ngaturi Mbah Dhanyang uga kanggo ngelingi uripe manungsa ing alam donya iki kang sawra takeran kang pas tumrape awake dhewe-dhewe bisa dideleng saka wujud wadhahe cok bakal kang diwadhahi takir minangka takeran.

Kabeh ubarampe mau diwadhahi takir, kejaba godhong suruh. Saka sakabehe cok bakal mau kanggo nyuwun berkah lan keslametan. Berkah lan keslametan kabeh mau ora mung kanggo kang nduweni hajat upacara lan kulawargane, nanging uga tumrap kang mbiyantu upacara yaiku para tukang supaya ora kena cilaka samubarang apa wae.

4.3.2 Ubarampe Ngunggahake Kuda-Kuda

Kayu kuda-kuda mujudake perangan penting sajrone omah. Kuwat orane omah gumantung ing kayu kuda-kuda, mula ana sajene. Ubarampe kang diseleh ing kayu kuda-kuda kayata, pari unting, tebu, kain putih, dom emas sajodho (sapasang 1 lan 2) lan kembang kenanga. Sakabehe ubarampe mau diseleh ana ing kayu kuda-kuda. Ubarampe sajen kang diselehake ing kuda-kuda bakal diandharake ing ngisor iki.

1. Pari unting

Pari saunting yaiku salah sawijine ubarampe kang kudu lan diselehake ing kuda-kuda yaiku wujud pari kang mari dierit saka sawah kang durung dipisah saka merange, Yen nalika ora wayah tanduran pari bisa uga diganti karo gabah kang diwadhahi kresek. Pari unting tegese sumber panguripan tumrap masyarakat Jawa nduweni makna gawe nggampangake nggolek pangan. Pari minangka wiji utawa winih kanggo pangan. Muga-

muga kanthi anane pari iki bisa lestari rejekine. Teges kang kinandhut ing pari iki warna-werna, ana uga kang negesi pari unting iki mujudake salah sawijining simbol pakuramatan tumrap Dewi Sri. Dewi Sri minangka Dewi kang nunggu lan njaga tanduran pari supaya tuwuh subur lan bisa dipanen kanthi asil kang kaya dikarepake.

2. Tebu

Tebu iki mujudake ubarampe sajrone slametan ngunggahake kuda-kuda, jinis tebu kang digawe bisa jinis tebu apa wae. Tebu mengku pralambang yaiku mantebing kalbu, ati utawa manah, manteb wis ngarani abot lan bobote sajroning pamilih, kalbu uga wis ngarani rasane manungsa sajeroning tataraning rasa pangrasaning manungsa ya sabab saka antebing kalbu kuwi kang agawe kapitayane kulawangsa desa Anggaswangi kabeh bisa netepi darmaning agesang kang nuhoni marang piwulang piwulang kang rinasuk wiwit leluhure jaman biyen-biyene.

Saka andharan ing ndhuwur yen tebu kuwi nduweni teges antebing kalbu, dadi kawilujengane para pawongan kang ngedegake omah lan uga kawilujengane tumrap para panyengkuyung nalika mbangun omah. Tanduran tebu kanggo ngelingake kulawarga kang mbangun omah supaya ora ragu nalika ngrampungake wangunan omahe. Tegese yaiku supaya anggone mbangun omah bisa rampung kanthi cepet lan ora mandheg tengah dalan.

1. Kain Putih

Sajroning KTNP nggunakake kain putih kang nduweni tujuan kanggo nulak balak. Tegese nolak balak samubarang kang ala, nanging uga bisa dadi pralambang minangka ati kang suci, resik, lan putih. Kain putih iku kanggo mbungkus dom emas sajodho. Anane dom sajodho mau dibuntel nganggo kain putih nduweni makna manungsa kabeh kuwi mau papan panggonane mala lan lelara apa wae. Tuladhane lancipe dom iku mau paribasane padha karo lancipe pangucap manungsa lan watake dom kena kanggo tuladha manungsane. Kabeh kuwi mau dibuntel nganggo kain putih kareben bisa manjing ing kasucen. Dadi lereking tembung kain putih kang mengku werdi kesucen kuwi mau, muga bisa suci lair lan batine kang bisa murakapi kabeh asil kayane anggone nyambut gawe, mula tolak balak kuwi mau dipapanake ana ing kayu kuda-kuda. Kain putih kuwi nduweni teges kanggo nulak barang sing ala lan sing kasat mata uga kanggo lambang kesucian. Sajroning kapitayan masyarakat desa Anggaswangi kain putih mau mujudake ati kang suci, rersik, kaya rupa kain mau. Wong sing manggon omah kasebut diajab bisa nduweni ati kang resik ing tumindake lan mangguha ing kaweningan lan kasucen marang sadhengah titah.

2. Dom Emas Sajodho

Dom emas sajodho cacahé ana loro kang nglambangake dom emas lanang lan dom emas wadon. Dom emas iki dibuntel kain putih banjur diselehake ing tali karo sajen liyane. Dom emas kang sajodho mau mujudake penjaluk pasangan kang nggawe omah kang ndadekake kekarapan dadi siji yaiku mbangun omah. Teges kang kinandhut saka dom emas sajodho ora mung kuwi mau, nanging uga nduweni teges minangka simbol pepaese wanita mula omah iku perlu ubarampe liyane, kaya wanita perlu pepaese srana pepantes.

Dom kang rupane emas kuwi dilambangake anggon-anggone wanita. Wanita iku perlu anggon-anggon kang arupa emas supaya pantes lan tambah ayu. Ayuning wanodya lan baguse wong lanang kuwi mau uga tansah dadia pandoming jagat minangka dadi sorot kabecikan lan dadi sudhut pandhang kang maweh nyenengake linambaran niat suci kang diwedharake ing ubarampe liyane supaya pantes disawang lan nambahi apike lan bisa ngayomi marang sing nduwe omah.

3. Kupat Lepet

Kupat lepet sawijining panganan kang bakale saka beras ketan kang dimasak lan dibuntel jamur kang wis dibentuk utawa dinam. Wujude kupat iki padha karo kupat nalika Riyaya Idul Fitri, kupat iki uga nduweni teges Kupat lepet ing kene kanggo ngormati para sahabat Nabi Muhammd SAW. Anane kupat ngelingake awake dhewe supaya ora lali marang junjungan kita Nabi Muhammad SAW. Kita minangka umat Islam kudu ngelingi yen Nabi Muhammad nyebarake agama Islam ora dhewe nanging karo para sahabat lan dipangestoni dening Gusti Allah. Sanajan warga desa Anggaswangi kang mayoritas Islam nanging babagan nguri-uri kabudayan lan tradhisine wong Jawa pancen nomer siji.

4. Gendera

Sajroning KTNP gendera abang lan putih nduweni teges kanggo negeri yen negara Indonesia iki wis mardika. Kejaba iku gendera uga kanggo nglambangake Bapa lan Biyung, Saka andharan kasebut bisa dideleng yen gendera sajroning KTNP nduweni makna nglambangake Indonesia merdika kanthi ditengeri anane gendera abang putih lan uga bisa kanggo lambang bapa lan biyung. Werna abang kang nglambangake sel telur kang minangka gegambaraning wanita lan werna putih nglambangake sperma kang minangka gegambaraning priya. Yen kecampur dadi siji ndadekake keturunan anyar. Abang putih uga mengku karep watak kang diduweni dening manungsa ing alam padhang iki, mligine kanggo bocah nom-noman utawa para mudha tumaruna, kang tansah nengenake gotong royong tanpa mikirake opah. Watone kabeh diniati nganggo rasa ikhlas, tumemening tumindak tansah jinangkung dening ati kang resik lan suci, bakal bisa

nguwohake asil kang rinantam sekawit utawa kang di karepake.

5. Sewek

Sewek uga dadi piranti nalika ngedegake omah. Jinis sewek kang digawe nalika ngedegake omah umume bathike ora ditemtokake, nanging yyen kanggone warga desa Anggaswangii aja nganthi nganggo ssewek parang rusak. Jarik parang rusak minangka pantangan kanggo wwarga desaaAnggaswangii jalaran kapitayane yen digunakake sing ngadekake omah bisa nemoni bebaya.

6. Gedhang raja

Ubarampe gedhang raja ing kene dadi salah sawijining syarat ubarampe upacara KTNP. Gedhang raja iki akeh jinise ana raja awak, raja kuweni lan raja asli. Gedhang raja kang digawe ngedegake omah ora ditemtokake, bisa nggunakake gedhang raja apa wae. Gedhang raja nduweni teges yen anane gedhang raja sajroning KTNP nduweni makna pangarep-arep supaya pawongan kang ngadegake omah nduweni sipat kaya raja kang nduweni kawibawan lan bisa tumindak becik karo sapa wae, nduweni rasa asih marang sapa-padha, lan gelem mbantu wong kang kekurangan.

7. Kembang kenanga

Kembang kenanga nalika ngedegake omah iki dironce lan diseleh karo sewek, pari lan gedhang raja. Teges saka kembang kenanga yaiku pawongan kang ngedegake omah iki supaya bisa ngembang, nduweni anak supaya bisa nerusaké keturunanane. Anak iki nggawa rejeki dhewe marang wong tuwane.

4.3.1 Ubarampe kang Dibutuhake kanggo Slametan

Ubarampe kanggo slametan nalika ngunggahake kuda-kuda saperangan ana kang padha karo nalika ndhudhuk pondhasi, ing ngisor iki diandharake ubarampe slametan ngunggahake kuda-kuda kang ora ana nalika ndhudhuk pondhasi.

1. Segu Bucu lan Kulupan

Segu bucu yaiku segu putih kang diwujudake kerucut utawa memper gunung. Segu bucu iki umume dibarengi utawa dilawuhi karo kulupan. Segu bucu uga diseleh ing ndhuwure lemah kang arep dibangun. Makna segu bucu iki supaya rejekine kaya gunung tegese mbesuke bisa nduweni rejeki kang akeh lan linuwih, bebasan sakdhuwure gunung lan sakiwa-tengene mau diwenehi kulupan iku minangka kanggo isen-isene wong ngaurip. Kulupan kang dumadi saka gegodhongan lan klapa kang wis diparut, kuwi minangka perlambang kesuburan lan dadi tandha sak lawase urip tansah manggih ing pangayomaning Gusti, lan Klapa kang wis disebar ana ing kulupan iku mau, yen disawang dadi siji campur kulupan mau kaya rereget kang ngrusuhi kulupan kuwi mau, ananging

iku dadi pratandha yen sak akeh akehe bandha donya kuwi mau mesthi ana regete, sak pira-pirane kudu ngesiki bandha donyane kareben ora ana rereget lan dadi bandha kang kebah mala lan sukerta, saengga kecukupan ripe lan ora sarwa kurang.

Makna segu bucu lan kulupan iki supaya rejekine tansaya kaya gunung, mbesuke bisa nduweni rejeki kang akeh lan linuwih, dadi wong kang arep ngenggoni omah nyenyuwun supaya rejekine linuwih, kacapukan uripe, lan ora sarwa kurang. Anane kulupan uga nduweni teges yaiku kangkung supaya rejekine terus nelolor kaya wit kangkung, kang nduwe watak mrambat, kluwih supaya rejekine linuwih, banjur capar kang thukul supaya rejekine bisa thukul kaya dene capar.

2. Ingkung Pitik

Ingkung minangka lawuh kang digawe saka pitik Jawa jinis jago. Ingkung dimasak kanthi cara dibakar dhisik, banjur diwenehi bumbu lan santen kang diarani lodho. Ingkung disajekake kanthi wujud wutuh tanpa dikethoki. Nanging sawise adicara rampung lan didongani ingkung dikethoki lan didum karo wong-wong sing ggenduren. Endhas ingkung diwalik ing mburi. Iki nduweni makna manungsa urip ing alam ndonya aja mung madhep mengarep nanging kadhangkala uga nyawang mburi. Tegese wong urip kudu perdhuli marang kiwa-tengene aja nganti ana rasa gela ing tembe mburi.

Ingkung sajrone KTNP nduweni makna supaya manungsa nduweni rasa perdhuli marang liyane. Ing antarane masyarakat ppanyengkuyunge KTNP iki kudu tansah menahi pitulungan yen ana sing mbutuhake, mligine tangga teparo yen ana sing nduwe gawe kudu ndang melu cawe-cawe. Pitik ingkung sing ndhase diseleh madhep mengguri yaiku nduweni tujuan supaya manungsa tetep eling marang asale manungsa sing ora bisa urip dhewe tanpa ana pambiyantu saka liyan, mula dadi wong urip ing alam donya kuwi ora ana sing bakal awet utawa abadi, nanging kabeh bakale mati.

3. Buceng Kuwat

Buceng kuwat saka beras ketan kang dimasak kaya dene segu mule nanging nganggo santen lan ditambahi uyah supaya krasa gurih. Buceng kuwat digawe kaya gunung. Makna kang kinandhut saka buceng kuwat yaiku wong kang mbangun omah kuwi muga-muga tansah diparingi slamet lan kuwat ngadhepi urip sing akeh pacobane.

Saka bahan kanggo nggawe buceng kuwat uga nduweni teges yaiku ketan, santen, lan uyah. Ketan kang asipat kelet bisa kanggo simbol menawa pasangan kang ngenggoni omah kuwi ngadhepi pacobaning urip. Santen kang rasane legi lan uyah kang rasane asin menawa panganggone disalarasake

asile bakal becik. Semono uga manungsa kang bisa nimbang pait lan legine panguripan, uripe uga bakal kepenak. Manungsa ora bakal maido kasengsarane urip kang ditampa lan ora kesenengen marang kabegjan kang ditampa. Yen kabegjan lan kasengsaran urip mau dipikirake lan ditimbang menawa kuwi kembang wong urip ing alam ndonya, manungsa bakal bisa wicaksana ngadhepi samubarang, kahanan lan uga wicaksana anggone mutusi saweneh perkara urip.

4.5 Fungsi kang Kinandhut ing KTNP

Upacara KTNP minangka warisan leluhur diwarisake kanthi turun-temurun lan diugemi dening masyarakat desa Anggaswangi. KTNP iki nduweni teges lan fungsi tumrap masyarakat iki dhewe. Kapitayan iki bisa uga dideleng saka anane simbol sajrone ubarampe kaya wus diandharake sadurunge, mula bisa menahi gegambaran yen KTNP nduweni fungsi-fungsi tartamtu saka masyarakat panyengkuyunge. Andharane kaya ing ngisor iki:

4.5.1 Minangka sarana Sistem Proyeksi

Sistem proyeksi yaiku minangka sarana kaca bengal anggen-angene kolektif. Upacara kKTNP minangka piranti kanggo ngandharake apa sing satemene dikarepake masyarakat lan apa sing dadi anggen-angene masyarakat. Anggen-angene iki bisa dideleng saka ubarampe lan tujuwan isih nguri-uri KTNP. Andharane ing ngisor iki:

Saka Andharan kasebut bisa dimangerteni KTNP tetep diuri-uri nganti saiki amarga para wargane desa Anggaswangi ora kepengin nemoni bebaya marga yen nganti ora piyata marang tradhisine warga desa Anggaswangi mesthi bakal nemoni reribet ing uripe. Ora mung dheweke nanging uga sakulawargane sing manggon ing omah. Mula saka kuwi dianakake KTNP nganti saiki lan ana slametan kareben slamet kabeh ora ana sing nemoni bebaya.

4.5.2 Sarana Pengesahan Pranata lan Lembaga Kabudayan

KTNP yaiku salah sawijine tradhisi kang wus dianakake kanthi turun-temurun lan minangka kabudayan kang beda karo dhusun lan desa liyane sing nalika mbangun omah ora nganakake tradhisi kaya kapitayan ndhudhuk padhemi. KTNP iki nuduhake sesambungan manungsa karo kang Maha Kuwasa lan alam Ghaib. Mula saka iku, masyarakat desa Anggaswangi mitayani yen bakal nemoni bebaya yen nganti masyarakat ora nindakake tradhisi kasebut. Saka andharan kuwi mau bisa didudut yen nganti wargane ora nindakake apa sing wis dadi tradhisi

ing desa Anggaswangi dianggep nglanggar pranatan. Pranata liya sajrone adicara slametan yaiku kepala kulawarga kudu nyiapake apa kang wus ditemtokake dening tukang ngujubake genduri.

Sajroning panliten KTNP iki bakal nggunakake teori modhifikasi miturut Bascom lan Dundes yaiku (1) minangka sistem proyeksi yaiku kaca pangilone anggen-angene saka kolektif, (2) minangka pangesahan pranata-pranata lan lembaga kabudayan, (3) minangka sarana pendhidhikan lan (4) minangka pameksa lan pangawassupaya norma-norma digugu dening masyarakat. Saliyane iku uga ana fungsi utawa piguna liyane yaiku ana (5) minangka hiburan, (6) minangka sarana guyub rukun, (7) minangka sarana ngalab berkah, (8) minangka sarana nglestarekake budaya, lan (9) fungsi ekonomi.

Saka tujuwan pranata kasebut, KTNP kalebu ing pranata nomer 6 kang tujuwane kanggo nyukupi kabutuhan manungsa kanggo sesambungan karo Gusti Kang Maha Kuwasa lan alam gaib kayadene: masjid, greja, upacara agama ilmu gaib, lsp. Sajroning KTNP iki ana pranata kang kudu dianakake amarga yen ora dianakake warga desa Anggaswangi bisa kena balak. Kayadene: (1) anane sajen tartamtu kang kudu dicawisake sajrone adicara. (2) anane dina lan wulan tartamtu miturut penanggalan Jawa kang digunakake dadi pedhomann sajrone KTNP. (3) anane paugeran yen ana sajen tartamtu kang kudu dipendhem sajroning lemah lan uga ana kang kudu diandum karo pendherek slametan.

4.5.3 Minangka Sarana Pendhidikan

Saka andharan sadurunge sajroning ubarampe lan tatalaku KTNP ana simbol sing nduweni paedah lan ngandhut nilai budaya kanggo ndhidhik generasi mudha. Nilai-nilai budaya iki dadi lelandhesan urip masyarakat panyengkuyunge. Mula saka kuwi ditrapake supaya generasi mudha bisa ngerteni apa sing kinandhut sajrone KTNP. Sajroning nilai budaya ana ajaran-ajaran kang apik. Sajroning KTNP iki ajaran-ajaran sing bisa dijupuk kayadene:

(1) Nilai Religi

Nilai religi KTNP ing kene bisa dideleng anggone warga ngungkapake rasa syukur marang Gusti Kang Maha Kuwasa sing paring keslametane Desa Anggaswangi lan pawongan kang ngedekake omah. Dadi warga desa Anggaswangi nduweni kapitayan yaiku sadhuwure-dhuwure manungsa isih ana sing luwih dhuwur yaiku Gusti Kang Maha Kuwasa. Kabeh kuwi bisa dideleng sajrone slametan ing KTNP.

(2) Nilai sosial

Ing nilai sosial KTNP iki bisa dideleng saka anggongne masyarakat desa Anggaswangi padha guyub rukun mbiyantu nalika ana tangga teparo kang lagi ngedekake omah. Mbiyantu nyiapake ubarampe lan nyiapake piranti kanggo slametan. Geertz (sajrone Koentjaraningrat, 1984:346-347), njlentrehake yen slametan iku ora mung dianakake kanthi maksud njaga solidaritas para panindak upacara wae, nanging uga njaga sing sesambungan karo arwah leluhur utawa nenek moyang. Saka andharan iki bisa kadudut yen manungsa iku ora bisa urip dhewe tanpa pitulungan wong liya.

4.5.5 Sarana Kanggo Pameksan lan Pengawas supaya Aturan Diugemi dening Masyarakat

Nindakake KTNP minangka salah sawijine piranti meksa lan ngawasi pranatan-pranatan masyarakat sing kudu diugemi para anggota kolektif. KTNP ditindakake nganti saiki mligine ing desa Anggaswangi. Masyarakat desa Anggaswangi mindakake KTNP supaya tentrem, lancar rejekine lan diparingi seger kuwarasan. Pawongan kang bakal ngedegake omah lan bakal ngenggoni ora wani ninggalake tradhisi kang wis ditindakake kanthi turun-temurun kuwi, amarga bisa kena bebaya kaya dene lelara kang ora wwaras-waras, pepaten, rejekine ora lancar lan bakal oleh balak saka Dhanyang. Norma sajroningg adicara slametan kudu bener-bener digatekake amarga kanggo njaga pranatan-pranatan sajroning slametan. Kayadene jenang sengkala nalika slametan kudu ana, senjata ubarampe liyane ora ppepak nanging jenang sengkala kudu ana supaya ilang sengkalane lan ora ana alangan apa-apa.

Sajroning KTNP kang kawawas nganggo konsep Bascom kang wis diandharake uga ditemokake fungsi liya yaiku:

- 1) **Sarana Ngraketake Rasa Paseduluran**
Lumantar KTNP iki bisa dadai sarana ngraketake pasedulurn tumrap masyarakat panyengkuyunge kayadene nalika tangga teparo padha kumpul bareng ing kono bisa padha gegojegan saengga para panindak bisa ngrasakake pasedulurane.
- 2) **Minangka Sarana Ningkatake Goyong Royong**
Upacara KTNP ing kene bisa kanggo sarana ningkatake gotong royong ing urip bebrayan, kang diwujudake nalika wong lanang dewasa ing kiwa tengen padha mara ngrewangi nalika wiwit masang kudha kudha nganthi sajangkepe tanpa bayaran, lan wong wadon ing kiwa tengene umume menahi sumbangan kang arupa beras, gula, ln liya-liyane kang mbantu wong sing lagi ndhudhuk pademi sing bakale digawe omah.
- 3) **Minangka Sarana Pelestarian Budaya**

Upacara KTNP sing ana ing desa Anggaswangi dudurng mesthi diduweni desa liya. Pramila budaya kang kalebu langka iki yaiku KTNP mesthi ditindakake supaya ora ilang lan tumrape generasi mudha bisa tetep nguri-uri amrih kapitayan iki tetep lestari ing desa Anggaswangi. KTNP minangka salah sawijine wujud kabudayan sing turun temurun saka generasi ing generasi saengga ilange budaya lan adat bisa diilangake. Nilai kabudayan iki kanthi ora sengaja tuwuh ing masyarakat lan nduweni guna kanggo pedhoman urip manungsa ing bebrayan. Nilai siji lan sijine nduweni gegayutan kan raket banget. Saka gegayutan kuwi nilai kabudayan bisa dadi panyengkuyung manungsa supaya bisa menahi patuladhan ing bebrayan. Ing sajrone KTNP ana saperangan nilai kabudayan kang bisa menahi ppatuladhan-patuladhan kang becik. Kaya ing ngisor iki:

a. Nilai Pangabekten

KTNP nduweni pitutur luhur supaya bisa dilakoni manungsa ing bebryan. Pangabekten kang luhur kuwi bisa dilaksanakake marang Gusti kang Maha Agung, marang wong tuwa, marang guru lan marang para leluhur isih dilakoni, kayadene nnganakake slametan kang ditujokake marang dhanyang desa. Babagan iki duweni tandha pakurmatan marang leluhur kang mbaureksa desa Anggaswangi.

Masyarakat Jawa uga pitaya yen nganakake slametan kang pepundhen bisa menahi berkah lan bisa menahi ptulungan yen lagi nemoni musibah. Babagan kang kaya mangkene uga ana ing Desa Anggaswangi, carane warga Desa Anggaswangi ngabekti marang anane roh leluhur sing wiwit jaman biyen nganti saiki isih dikormati lan dislameti amrih antuk keslametan an diparingi lancer rejekine. Kabeh mau mung mujudake rasa syukur marang bumi kang wus dienciki lan bumi kang akeh mmenahi wulu pametu kang wis ngasilake pirang-pirang woh-wohan kang migunani tmrap paguripan wong Desa Anggaswangi. Kapitayan tradhis ndhudhuk padhemi iki uga ndadekake warga desa Anggaswangi nduweni pangajab kanggo nyuwun keslametan lan rejekine supaya lancar. Dadii wwarga sing ngabekti marag kabudayan Jawa lan tetep nguru-uri ora bakal ana rugine amarga ketentremen kelancaran anggongne nyambut gawe panayoman saka dhanyang dhanyang desa uga bakal ditampa masyarakat panyengkuyunge. Waton kabeh aja ditapa negative, merga kabeh mesthi nyawang yen adicara ngene iki tanpa prabeda kaya ajaran kang musrik. Nanging ning kkene ra ana sesambungane karo msrik iki kabeh nyukuri bumi klairane lan bumi kang wis menahi pirang pirang

kanikmatan marang pawongan masyarakat ing Desa Anggaswangi khusususe, lan sapa wonge kangngliwawakake adhat kasebut yen ana apa apane yawis aja nyalahke wong liyan kabeh mau gumantung tindak tanduke nggone negenake marang budayane.

b. Nilai Tulung-tinulung

Ing urip bebrayan tulung tinulung dadi kewajibane manungsa, amarga manungsa ora bisa urip dhewe. Manungsa siji lan sijine padha-padha mbutuhake amarga manungsa minangka makhluk sosial. tetulung marang liyane kuwi ana nalika ing sajrone jiwa manungsa tuwuh rasa welas asih yen weruh wong liya mbutuhake pitulungan. Desa Anggaswangi kususe kabeh kudu nggedhekake rasa tetulung luwih-luwih rasa sosial penting banget sing kepiye wae kudu ngrumangsani anane kapitayan lan adat kang ora padha karo desa-desa liyane lan kapitayan liyane, warga desa Anggaswangi kudu nduweni rasa kang kaya mangkana, marga sapa maneh yen ora kabeh sadulr warga desa Anggaswangi, upama njagakne warga saliyane desa Anggaswangi ya ora kira, sabab iya yen padha kapitayane la yen ora lak ya padha karo nuwuhake daredah kang nyilakani kabeh.

Gegambarane ngenani tetulungan marang liyan uga ana ing sajroone KTNP. Adhedhasar andharan ing dhuwur bisa diweruhi yen kabeh kang ditindakake warga desa Anggaswangi iki kanggo ngucap syukur marang Gusti Allah ananging dhalane liwat brokohan ngiras sodakoh marang tangga teparo.

4.6 Owah-owahan sajrone KTNP ing Desa Anggaswangi

Tradhisi yaiku salah sawijinine unsur kabudayan kang asipat *dinamis*. Warga kang nduweni kabudayan mesthi menahi unsur kreativitas supaya luwih endah. Tradhisi kang ana sajrone KTNP tamtune wis ngalami owah-owahan. Ana pambada antarane jaman biyen lan jaman saiki kang bisa diawas saka saperangan kagiyatan lan ubarampe.

4.6.1 Owah-owahan sajrone Kagiyatan KTNP

Owah-owahan kang ana sajrone tradhisi dianggep samubarang sing lumrah, amarga kanthi terus lumakune dina mesthi ana owah-owahan. Owah-owahan kasebut bisa asipat nambahi utawa menahi kaendhahan lan uga bisa asipat ngrusak. Jinis owah-owahan kang ana ing KTNP yaiku kapisan ngenani jinis kagiyatan kang ana ing KTNP. Diandharake kaya kang ana ing ngisor iki.

4.6.2 Faktor kang Njalari Owah-owahan

Owah-owahan kang dumadi sajroning KTNP iki dipangaribawani anane faktor-faktor salah sawijining yaiku anane unsur-unsur anyar kang mlebu

sajroning tradhisi kasebut yaiku Unsur-unsur Anyar kkanng Mlebu Sajroning KTNP. KTNP minangka salah sawijining tradhisi kang isih diuri-uri dening masyarakat Desa Anggaswangi. Unsur-unsur iki mesthi ana gegayutane karo jaman kang modern. Jaman modern iki ndadekake tradhisi tansah ngrembaka lan ora kagerus jaman. Masyarakat jaman saiki wis padha akeh kang seneng samubarang instan. Bab kang dianggep tradhisional kang bisa dadi ciri khas saka tradhisi kasebut, saiki wis ora pati digatekake. Unsur anyar kang mlebu sajroning tradhisi iki nduweni gegayutan karo anane teknologi kang saya suwe saya maju. Teknologi kang saya maju iki nduweni piguna kang akeh tumrap masyarakat. Kemajuan teknologi iki ora mung ana ing kutha wae, nanging ing desa uga wis ngrasakake kemajuan-kemajuan kasebut. Sairing karo lumakune jaman kang saya modern iki kanthi cara ora langsung nuntut masyarakat nduweni ppamikiran kang modern uga. Ing jaman saiki masyarakat wis padha kegawa karo apa-apa kang sarwa penak lan gampang. Diandharake ing pethilan wawancara ing ngisor iki:

Kahanan saiki wis beda karo kahanan jaman biyen. Teknologi kang saya maju bisa ndadekake masyarakat nduweni pamikiran kang melu maju. Teknologi mangaribawani anane owah-owahan sajroning tradhisi salah sawijining yaiku KTNP ing Desa Anggaswangi. Sajroning nindakake tradhisi iki mesthi wae nggunakake piranti-piranti. Piranti-piranti kasebut ora bisa dipisahake karo tradhisi. Ing jaman biyen tradhisi iki isih ditindakake kanthi prasaja lan nggunakake piranti-piranti tradhisional. Beda karo jaman saiki masyarakat padha kegawa jaman kang modern iki.

TABEL 4.12

Unsur kabudayan anyar kang menahi pangaribawa marang KTNP

N o	Unsur Lawas	Unsur Anyar	Pangaribaw a Becik	Pangaribaw a Kurang Becik
1	Wadhah lengkonng lan jodhan .	Wadhah ambeng utawa berkat nggunakake lengkong takir lan renggo. Ana uga nggunakake dus.	Wadhah ambeng luwih praktis.	Nilai tradhisional sajroning tradhisi iki kurang

2	Masyarakat panyengkyung mung pinisepuh wae lan tanggaparo.	Ora ana wewatesan umur wiwit rumaja dewasa nganti pinisepuh bisa melu nyengkuyung.	masyarakat tambah guyub rukun.	Butuh ragad akeh.
---	--	--	--------------------------------	-------------------

Tabel kasebut menehi gegambaran ngenani owah-owahan yaiku unsur anyar lan unsur lawas. Owah-owahan nduweni pangribawa becik lan kurang becik. Unsur lawas ora kalindhes unsur anyar nanging unsur anyar bisa nambahi kaendahane unsur lawas lan mbiyantu luwih gampang unsur lawas. Unsur-unsur kasebut nduweni pangribawa kang apik lan kurang apik nanging dening masyarakat desa Anggaswangi ditampa kanthi becik.

IV. DUDUTAN LAN PAMRAYOGA

A. Dudutan

KTNP minangka tradhisi kang wis ditindakake kanthi cara turun-temurun. KTNP iki sawijing tradisi Jawa kang wis dipitayani dening masyarakat desa Anggaswangi. Masyarakat desa Anggaswangi nduweni kapitayan anane KTNP kui mujudake tradhisi kang kudu dilakoni supaya slamet. KTNP iki nduweni tatacara kang kudu dilakoni padha karo tradisi adeg griya sing ana ing bebrayan Jawa yaiku kanthi cara nemtokake dina kang becik kang gayut karo penanggalan Jawa lan anane ubarampe nalika KTNP ditindakake.

Aspek Tatalaku KTNP ing desa Anggaswangi iki dumadi saka telung tahap, yaiku (1) Tahap wiwitan, ing tahap wiwitan sing nduwe omah nyeluk tukang banjur tukang kasebut ukur-ukur lemah kanga rep dibangun. (2) Tahap inti, ing tahap iki wiwit ngunggahake kudha-kudha; (3) Tahap pungkasan, ing tahap iki tukang masang gendheng.

Babagan makna ubarampe ing KTNP nalika ndhudhuk pondhasi kayadene: (1) sega tawar, (2) endhog pitik, (3) sega golong, (4) bubur (abang, putih lan baro-baro), (5) jenang sengkala, (6) jajan pasar lan (7) cok bakal. Umbarampe kang dibutuhake slametan yaiku: (1) jenang sengkala, (2) kulupann sega golong, (3) ingkung pitik, (4) endhog pitik, (5) sega tawar bubur (jenang), (6) buceng kuwat. Umbarampe ing kudha-kudha yaiku: (1) pari unting, (2) tebu, (3) kain putih, (4) dom emas sapasang utawa sajodho, (5) gendera, (6) sewek (sakliyane parang corake rusak), (7) gedhang raja, lan (8) kembang kenanga. Saka sakabehe umbarampe sajen mau dipasag utawa diseleh ing kudha-kudha.

KTNP minangka warisan para leluhur kang nganti saiki ditindakake lan ora bisa uwal saka kahanan masyarakat panyekuyunge yaiku masyarakat desa Anggaswangi. Yen dideleng saka analisisss kultural sajrone tatarakit lan makna ubarampe, KTNP nduweni nilai-nilai lan norma-norma kabudayan kang ana ing masyarakat. 1) Nilai-nilai kabudayan ing bebrayan yaiku (a) nilai pangabekten, (b) nilai tulung tinulung. Adicara KTNP ngalami owah-owahan sajroning tata cara lan ubarampe sairing lumakune jaman. Owah-owahan iki kalebu babagan kang lumrah amarga kabudayan nyelarasake karo pangrembakane jaman.

B. Pamrayoga

KTNP minangka warisan leluhur kang adi luhur kang perlu dilestarekake supaya ora ilang. Kanggo nglestarekake KTNP dibutuhake tumindak kang nyata lan disengkuyung saka sekabehing pihak. Ora mung warga desa Anggaswangi wae kang kudu nguri-nguri nanging uga peran aktif masyarakat serta disengkuyung dening pemerintah kang bisa ndadegake KTNP iki lestari, luwih-luwih tetep bisa ngrembaka ing jaman kang sarwo modern iki. Masyarakat supaya bisa nduweni peran aktif tumrap pelestarian KTNP iki kudu ngrumangsani yen sajroning tradhisi iki ana sawernaningpitudur kang becik kang bisa diterapke ing panguripan sedina-dina kaya dena kudu nduweni sipat tulung tinulung kang marang sapa-dha-padha kang dituduhake lumantar adicara slametan, lan sapituture. Yen wis bisa ngrumangsani mula masyarakat bakal gelem cawe-cawe nglestarekake tradhisi kasebut.

Pamerintah durung nate ngenalake KTNP iki masyarakat. Mligine msyarakat sajabane desa Anggaswangi. KTNP iki mung diweruhi saka mulut ke mulut. Mula panyengkuyunge pamerintah diajab bisa gawe KTNP iki luwih ngrembaka. Amarga jalaran pemerintah kang nduweni wadhah kanggo sekabehing wujud kabudayan jawa kang ana ing masyarakat yaiku Dinas Pariwisata lan Kabudayan. Lumantar Dinas Pariwisata lan Kabudaya, KTNP iki diajab bisa dikenal lan diweruhi dening masyarakat sajabane desa Anggaswangi.

KAPUSTAKAN

Ahmadi, Abu. 1986. *Antropologi Budaya*. Surabaya: CV Pelangi.

Arikunto, Suharsimi, 2006. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik*. Jakarta: Rineka Cipta.

- Danandjaja, James, 2002. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip, Dongeng dan lain-lain*. Jakarta: Pustaka Utama Grafiti.
- _____. 1984. *Folklore Indonesia*. Jakarta: Pustaka Utama Grafiti.
- Dharmojo. 2005. *Sistem Simbol*. Jakarta: Pusat Bahasa Departemen Pendidikan Nasional.
- Endraswara, Suwardi. 2006. *Metode, Teori, Teknik, Penelitian Kebudyan*. Yogyakarta: Pustaka Widayata.
- Furchan, Arief. 1992. *Pengantar Metode Penelitian Kualitatif*. Surabaya: Usaha Nasional.
- Geertz, Clifford. 1981. *Abangun, Santri, Priyayi Dalam Masyarakat Jawa*. Jakarta: Pustaka Utama.
- Herusatoto, Budiono. 1984. *Symbolisme Dalam Budaya Jawa*. Yogyakarta: Hanindita Graha Widia.
- Hutomo, Suripan Sadi. 1991. *Mutiara Yang Terlupakan: Pengantar Studi Sastra Lisan*. Surabaya: Indonesia.
- Ihromi.T.O. 1984. *Pokok-pokok Antropologi Budaya*. Jakarta: Yayasan Orbor Indonesia.
- Idrus. M. 2007. Makna Agama dan Budaya bagi Orang Jawa. 30(66):399.
- Koentjaraningrat. 2000. *Kebudayaan Mentalitas dan Pembangunan*. Jakarta: PT. Gramedia Pustaka Utama..
- Kuntowijoyo. 1987. *Budaya dan Masyarakat*. Yogyakarta: PT. Tiara Wacana.
- Luxemburg, Jan Van.1992. *Pengantar Ilmu Sastra*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Maran, Rafael Raga.2000. *Manusia dan Kebudayaan dalam Perspektif Ilmu Budaya Dasar*. Jakarta:Rineka Cipta.
- Moleong, J lexi. 2002. *Metodologi Penelitian Kualitatif*. Bandung: PT Remaja Rosdakarya.
- Nurgiyantoro, Burhan. 2007. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Purwadi. 2005. *Upacara Tradisional Jawa. Menggali Intaian Kearifan Lokal*. Yogyakarta: Pustaka Belajar.
- Poerwadarminta, W.J.S. 1984. *Kamus Umum Bahasa Indonesia*. Jakarta: PN Balai Pustaka.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2009. *Teori, Metode, dan Teknik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Belajar
- _____.
Rendra. 1984. *Mempertimbangkan Tradhisi*. Jakarta: Gramedia
- Santosa, Gempur. 2007. *Metodologi Penelitian Kuantitatif dan Kualitatif*. Jakarta: Prestasi Pusaka Publisier.
- Spradley, James P.1997. *Metode Etnologi*. Yogyakarta: PT Tiara Wacana
- _____.
Sudikan, Setya Yuwana. 2010. *Metode Penelitian Kabudayaan*. Surabaya: Citra
- _____. 2001. *Metode Penelitian Kabudayaan*. Surabaya: Citra Wacana.
- Sugiyono. 2011. *Metode Penelitian Kuantitatif Kualitatif dan R&D*. Bandung: Alfabeta
- Sukarman. 2006. *Pengantar Kebudayaan Jawa*. Surabaya: Unesa Unipress.
- Suwarni dan Widayati, Sri Wahyu. 2015. *Tradisi Jawa*. Surabaya: Penerbit Bintang.
- Website**
_____. KBBI sajrone,
<https://kbbi.web.id/instrumen.html> diakses
tanggal 30 Maret 2020, jam 22: 23 WIB.